

SVETISLAV BASARA

Fama o biciklistima

Copyright © 1987, Svetislav Basara
Copyright © ovog izdanja 2013, LAGUNA



Kupovinom knjige sa FSC oznakom
pomažete razvoj projekta odgovornog
korišćenja šumskih resursa širom sveta.

SW-COC-001767

© 1996 Forest Stewardship Council A.C.

*Mesija će doći onda kada više ne bude potreban. On
neće doći poslednjeg. Doći će najposlednijeg dana.*

Kafka

Sadržaj

Svetislav Basara	
POSLE DVADESET GODINA	11
Predgovor priređivača	17
NA DVORU KRALJA KARLA	
Karlo Ružni	
POVEST O MOM KRALJEVSTVU	21
Majordom Grosman	
POVEST O ĐAVOLSKIM DVOKOLICAMA	47
(s francuskog preveo Milojko Knežević)	
NA PRAGU NOVOG DOBA	
Rukopis kapetana Kvinsdejla	
<i>Predgovor</i> Izdavača	61
<i>Predgovor</i> Nepoznatog prepisivača	63
Rukopis kapetana Kvinsdejla	66

Artur Konan Dojl
 POSLEDNJI SLUČAJ ŠERLOKA HOLMSA 75

Sigmund Frojd
 SLUČAJ ERNESTA M. 81
 (s nemačkog prevela Drinka Gojković)

Prepiska

Gđa Majer Frojdu 91
 Ernest majci. 94
 Frojd gđi Majer 97
 Frojd Ferenciju 99
 Ferenci Frojdu 101

Jurgis Baltrušaitis
 FAMA O BICIKLISTIMA. 103
 (s francuskog preveo Miloško Knežević)

ANALIZA IDEOLOŠKE ORIJENTACIJE 115
 časopisa *Vidici* i lista *Student*

Herbert Majer
 ISTORIJA JEDNE LAŽI. 135

Čulaba Čulabi
 KAKO SAM POSTAO
 ČLAN REDA MALE BRAĆE. 139

Čulaba Čulabi
 ISTORIJA SATOVA. 155
 (s engleskog preveo David Albahari)

Sava Đakonov
 HODOČAŠĆE U DARAMSALU. 159

Afanasij Timofejev Darmolatov	
JUBILEJ	169
(s ruskog preveo M. L.)	

SABRANA DELA JOZEFA KOVALSKOG

Kovalski: Jedna biografija	183
--------------------------------------	-----

PESME	203
-----------------	-----

PROZA

Biciklizam i teologija	
Vitolda Kovalskog	223
Proglasi	245
Pismo Branku Kukiću	255

VELIKA LUDNICA

PROGLAS EVANĐEOSKIH	
BICIKLISTA RUŽINOGR KRSTA	271
(Urbi et orbi)	
METAFIZIKA GRADA	273
(Govor velikog majstora projektantima)	
L. Loenc	
LUDILO ARHITEKTURE	
– ARHITEKTURA LUDILA	281
L. Loenc	
PROJEKAT VELIKE LUDNICE	289
POVEST O MOM KRALJEVSTVU	299
(Naknadno pronađeni deo)	

APPENDIX I

Mihailo Jovanović	
OBJEKAT: BOLNICA GRAD	
VAVILON VELIKI TEHNIČKI OPIS	305

APPENDIX II

David Albahari	
U VOZU.	317
Branko Kukić	
NAPRED-NAZAD.	325
TAJNI SPISAK.	329
<i>O autoru.</i>	333

POSLE DVADESET GODINA

A damov Pad, vele mistici, nije *dogadaj*, katastrofa posle koje istorija – istina u lošijim okolnostima – počinje da se odvija uhodanim tokovima i da, čak, kako neki priviđaju – napreduje. Pad je, saglasno mysticima, *dogadanje*; neprestani proces uvećavanja, produbljivanja i umnožavanja Praroditeljskog sagrešenja. To propadanje je uglavnom postepeno i neprimetno (otuda iluzije o mogućnosti postizanja ovozemaljske stabilnosti); postoje, međutim, periodi u istoriji kada se Pad ubrzava i pretvara u sunovrat. U eseju (koga sam kasnije uzalud tražio po bibliotekama) Elijas Kaneti kao početak jednog takvog perioda precizno određuje 1980. godinu. Pročitao sam taj esej negde u zimu 1986. godine, neposredno pred početak pisanja *Fame*; to čitanje je od važnosti za ovu priču i za *Famu* zato što je potvrdilo moju ličnu slutnju, snažan utisak da je počev sa novom 1980. godinom sve počelo da se ubrzava, raspada i odlazi dođavola. Ali sa slutnjama i utiscima, makar bili podržani Kanetijevim autoritetom, ništa se ne može učiniti. Ništa sa njima i ne treba činiti. One su tu da uznemiravaju, da

odvraćaju od udobnosti, od upodobljavanja stihijama sveta. Nešto se, ipak, moralo učiniti. Pisanje jednog romana učinilo mi se kao najbolje rešenje. Pa sam počeo da pišem. Nešto! Bez naslova. Bez jasnog koncepta. *Fami*, onakvoj kakva je sada, prethodile su stranice i stranice, promašaja, pokušaja, frustracija, odustajanja. Posle svih ovih godina znam da su te promašene i nestale stranice bile *građa* za *Famu*. Jer *Fama* i jeste roman o ljudskim promašajima i frustracijama na poslu uzaludnih nastojanja da se zaboravi Bog i da se izbegne smrt.

Nikako, kažem, nije išlo sve do momenta kratkotrajne iluminacije kada sam shvatio da se o *najozbiljnijim stvarima može pisati samo na krajnje neozbiljan način*. Bar u našem vremenu. A evo i zašto. Duboko sam uveren da smo mi ljudi XX (i XXI) veka, bez obzira koliko neko bio sumoran zabrinut ili zamišljen, u najboljem slučaju lakrdijaši. Da nije moguće, recimo, gledati kaubojski film, a posle pisati o svetskoj drami. Da, konačno, nije zamislivo biti građanin SFRJ i ozbiljno govoriti o skrivenom smislu istorije. SFRJ je, uostalom, bila pre mašina za obesmišljavanje svega istinski tradicionalnog, ozbiljnog i duhovnog nego politička zajednica. Ideja centra zamenjena idejom Centralnog komiteta. Ideja hijerarhije – partijskom nomenklaturom. Ideja reda i harmonije – idejom javnog reda i mira. Kult svetih ljudi – kultom narodnih heroja. Mislilo se *veoma ozbiljno* (što samo po sebi dosta govori o jadnom stanju moderne ozbiljnosti), da će ako vojnici stoje u stavu mirno, ako se gradski blokovi budu gradili u pravougaonim formama i ako se na ulici ne bude pevalo posle deset uveče, mislilo se, kažem, da će tada zavladata hiljadugodišnji mir.

Konačno, negde početkom leta 1986, sasvim sam odustao od namere da *Fama* – tada još bez imena – bude „kompaktan“ roman u kome bi neki ljudi, u nekim okolnostima,

lamentirali nad palošču sveta i iznosili svoje pseudosisteme. Naše vreme, mislio sam, je vreme fragmentarnosti, poludovršenosti, nedovršenosti. Pisaću poglavlja, mislio sam dalje, samo do granice na kojoj prestaje unutrašnji smisao. Ređaću ih onakva kako nastaju. Neću pokušavati da nasilno krpim i lepim nespojivo da bih dobio varljivi utisak celine. Ako je već sve u svetu rasuto; ako su „stvari koje treba da budu zajedno razdvojene, a stvari koje treba da budu razdvojene – spojene“, zašto bih se ja upuštao u avanturu njihovog veštačkog spajanja. Na ruku takvim razmišljanjima išla mi je i tadašnja lektira (Špengler, Genon, Ortega i Gaset) iz koje sam usvojio saznanje da propast celovitosti, degradacija i degeneracija sveta uopšte nisu loše stvari, da su one neizbežne etape koje prethode Spasiteljevom drugom dolasku i obnovi sveta.

Stariji se sećaju da je tih godina po novinama i časopisima krenula lavina feljtona o tajnim društvima i zaverama. Te neopisive bljuvotine, to besprizorno povlačenje reči po blatu najnižih intelektualnih strasti, lišilo me je brige oko forme. Preuzeo sam, dakle, obličje zbornika radova o tajnom društvu biciklista ružinog krsta, sklepaio nekakvu biciklističku ezoterijsku doktrinu i nedugo nakon izlaska romana iz štampe, na tada popularnim tribinama (po svedočanstvu pokojnog Dragoša Kalajića) za reč se javljaju strasni demistifikatori konspiracija koji pored Vatikana i Kominterne za urotu protiv Srbije optužuju i „nekakve bicikliste“.

Gde god se okreneš – ironija. Biciklisti su krivi za sve.

Pokazalo se, nažalost ali neizbežno, da se u rasutosti kriju mnogo dublji uvidi nego u analitičnosti. Poglavlje o Velikoj ludnici kapaciteta 20.000.000 stanovnika (tadašnja populacija u SFRJ) za koje sam tada mislio da spada u najslabija, ispalo je gotovo proročko. Mislio sam onda da preterujem. Ali zbivanja u tadašnjoj skoroj budućnosti, sada prošlosti koja

nikako da prođe, najpre me je demantovala. Potom preterivanja učinila „realističnim“. I na kraju ih stostruko prevazišla.

Narodna biblioteka u Bajinoj Bašti je ona provincijska biblioteka o kojoj se govori u *Faminom* uvodu. A Bajina Bašta je mesto gde je tokom sparnog leta 1986. nastao veći (i bolji) deo *Fame*. Probrana lična biblioteka Branka Kukića u Čačku takođe je mesto na kome sam nalazio obilje knjiga, ilustracija i nadahnuća bez kojih bi Fama bila neuporedivo siromašnija. Čačak, uopšte, sa časopisom Gradac oko koga su se onda kao i danas u tišini okupljali svi oni koji su u granicama svojih moći pokušavali „da sakupe rasuto“, ima izuzetnu važnost u stvaranju jednog stanja duha, jedne hegelijanske „zajednice duhova čiji je *Fama* prozni izraz“. Stil tog izraza mnogo duguje brižljivim primedbama Milojka Kneževića, njegovom dugogodišnjem kritičkom iščitavanju mojih tekstova. Likovni izraz pomenutog duha jeste slikarstvo Vladimira Dunjića, koji je likovno opremio korice. Veliko mi je zadovoljstvo što se između tih korica nalaze i tekstovi Davida Albaharija i Branka Kukića.

Verba volant, scripta manent.

Svetislav Basara
(Beograd – Čortanovci, jun, 2007.)



Privatna kolekcija, Milano: detalj tapiserije, nazvane „de Prioereski“ (mere celog originala 7 m × 1,10), potiče iz Normandije. Može se pretpostaviti da je nastala pre 1100. godine nove ere.

PREDGOVOR PRIREĐIVAČA

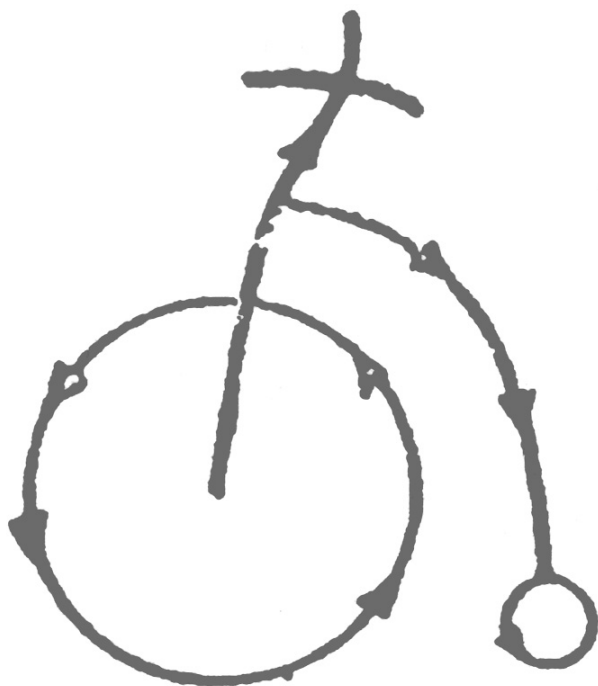
Beskrajne su tajne provincijskih biblioteka. Ispunjene netaknutim tomovima klasika i pohabanim primercima petparačkih knjiga, one u svojim neistraženim podrumima kriju knjige kakve je nemoguće naći u knjižarama metropola niti u katalozima univerzitetskih i nacionalnih knjižnica. Kao što se zlato ne traži u juvelirnicama nego se tamo kupuje, a pronalazi u zabitim klancima i alhemijским laboratorijama, isto je tako uzaludno tražiti mudrost u bibliotekama Vavilona, tamo gde je pohabana i oveštala od upotrebe, gde je, kako piše Berđajev, „duh objektivisan, okamenjen, povezan sa palošču sveta i razjedinjenošču njegovih delova“.

Knjige imaju svoj život i svoju smrt. One čiji autori nisu verovali u smrt, imaju i zagrobni život. Druge, opet, čiji su pisci verovali u inkarnaciju, bivaju ponovo napisane. Nemoguće je razdvojiti sudbinu knjige i sudbinu pisca, a u sve to su umešane i sudbine čitalaca. Drugačije rečeno, nije čitalac taj koji traži knjigu, on je tražen, a ima i spisa koji se kriju po zabitim mestima sve dok ne dospeju u ruke onoga kome su namenjeni. I ne sluteći to, jedne jeseni u podrumu

Matične biblioteke u Bajinoj Bašti (gde se bejah sklonio od tuge čiji razlog još ne mogu pomenuti), preturajući po prašnjavim sveskama časopisa, nabasah na dve knjižice. Prva je (neugledno džepno izdanje „Slavija“, Novi Sad, 1937) nosila naslov *Povest o mom kraljevstvu*, bez uobičajenih podataka i impresuma. Druga, original na nemačkom, *Rukopis kapetana Kvinsdejla*, beše odštampana 1903. godine u Cirihu u samo šest primeraka. Primerak koji sam pronašao nosio je redni broj 3. Zainteresovan otkuda u Bajinoj Bašti jedan od svega nekoliko primeraka knjige objavljene tako daleko u prostoru i vremenu, zamolio sam prijatelja, germanistu, da neveliki spis prevede. Bejah iznenađen ustanovivši da kapetan Kvinsdejl pominje kralja Karla Ružnog, koga sam smatrao običnom fikcijom. Ali mome iznenađenju nije bilo kraja kada sam dve godine kasnije u časopisu *Oblique* pročitao autentičan spis majordoma Grosmana, *Povest o đavolskim dvokolicama*. Da ne dužim. Preduzeo sam istraživanje koje je za cilj imalo da ublaži dosadu kišnih dana, a koje je na kraju – provodeći me kao Arijadnina nit kroz lavirinte istorije – završilo u obliku obimnog almanaha posvećenog tajni Evandeoskih biciklista ružinog krsta.

Predajući čitaocu ovaj zbornik u ruke shvatam da sam pre nekoliko godina, tragajući za šarenim kamičcima nabasao na biser, ali i to da je biser u očekivanju dostojnog vlasnika našao nedostojnog, koji ga umnožavanjem u nedopustivo velikom broju primeraka pretvara u staklenu perlu. Jedino opravdanje je da u našem vremenu, koje spada u kasnu jesen *godine godina* (o čemu piše kapetan Kvinsdejl) i sjaj staklenih perli donekle prosijava kroz pomrčinu što se zgušnjava nad horizontom.

NA DVORU KRALJA KARLA



KARLO RUŽNI

POVEST O MOM KRALJEVSTVU

(apokrif)

Iako merna jedinica kvadratni kilometar još nije u upotrebi, moje kraljevstvo se prostire na nekih 450 kvadratnih kilometara. Ali to niko ne zna. Čak ni Grosman. Nikada nisam mario za velika kraljevstva. Veličina kraljevstva ništa ne doprinosi veličini kralja. Naprotiv. Velika carstva okupljaju svakojaki ološ, a car ima sve mane svojih podanika. Na kraju krajeva, ja svoje kraljevstvo nisam nasledio. Sâm sam ga stvorio, golim rukama i ogromnim trudom. Potrošio sam svu svoju ušteđevinu. Čak sam uz pomoć Grosmana, mog majordoma, sâm napravio presto od dobrog bukovog drveta. U naslon prestola, odostrag, zakucali smo гвозdene klince u obliku krsta, a presto kao ljuljašku zavezali čvrstim konopcima za tavanicu. Ništa nije prepušteno slučaju, sve vrvi od simbolike. Kada sedim na prestolu, klinци mi se zarivaju u leđa i tako se razapinjem; bol mi ne dopušta da se opustim. Mislim na muke našeg Spasitelja i to me tera da budem pravedan i da praštam. A to što se tron ljulja ukazuje na nestalnost Fortune, ljudskog života uopšte. Eto, ja sam počeo kao običan seoski momak. Za oca mi se nije znalo.

Možda ni za majku. Kako će to za trista pedeset godina, kada se pojavi u svetu živih, tumačiti Sigmund Frojd – imao sam sve uslove da nikada ne savladam Edipov kompleks o kome Grosman i ne sanja. On misli da je Frojd tvorevina moje mašte. I ne sluti da je on, majordom, plod imaginacije, tako snažne da je opipljiv. Svejedno, da zna, laskavac kakav je, odmah bi dotrčao, podvio rep i povikao: Sire, kako značajno proročanstvo! Kako veliko proročanstvo! Šta bi tek da mu kažem nešto o kvarkovima i kvantima? Pustimo to. Edipov kompleks sam savladao vrlo lako, možda zato što tada nisam znao za njega. Ja sam jednostavan čovek i računao sam ovako: nemam oca, nikome ni ja neću biti otac. I kvit. A onda sam upoznao Grosmana. Upravo ga behu izbacili s Univerziteta u Upsali, gde je studirao teologiju. Koliko sam čuo, zbog ugovora s đavolom. Pogodba beše ovakva: đavo Grosmanu doktorat, Grosman đavolu dušu. Pošteno, ali protivno vladajućim pravilima. Kako u to vreme nismo imali od čega da živimo, a imali smo na meru, našli smo posao u krčmi *Kod četiri jelenska roga*. Prali smo sudove, ložili vatru, donosili vodu i kuvali bivole u biberu i mirođijama. Grosman je imao običaj da prekraćuje vreme postavljajući mi teološke zagonetke. Koliko, na primer, može stati anđela na vrh igle? ili, *habet mulier animam*. Postavljao ih je usred najvećeg posla, obavijen, kao u paklu, neprozirnim oblakom sumporne pare iz bivoljih rogova. Onda je gazda prekidao naš disput bujicom pogrda i teologija je morala pričekati da se velikaši nažderu. A žderali su. Još čujem srkanje čorbi, mljackanje, krckanje kostiju kako odjekuju kroz vekove kao eho. Umalo da zaboravim, ja sam se tada zvao Ladislav, ali nisam polagao mnogo pažnje na to. Ako bi me neko zabunom oslovio, recimo, Ivane, ja sam bio Ivan. Ivan, Ladislav, Grosman, kakva je razlika? U

ono vreme zaista zanemariva. Zato sam i postao kralj. Da bih se uzdigao iznad prosečnosti. A ipak sam ostao prosečan. To je *conditio humana*. E, kad bi se velikaši nažderali, šapatom sam odgovarao Grosmanu: „Nema, nema žena dušu. Siguran sam u to. Žene imaju samo pizdu. Pizda je centar, sunce njihovog planetnog sistema oko koga se i zbog koga se okreću i rade svi ostali organi. A pošto vagina nije ništa, obična rupa, nedostatak, praznina, ne samo da žena nema dušu – ona uopšte ne postoji.“ „Grešiš“, dovikivao mi je Grosman iz oblaka svoje smrdljive duše. Siroti Grosman. Bio je dobar poznavalac grčkog i latinskog, a slab poznavalac žena. Kao i njegovi jezici, bio je mrtav. Hoću reći: znalo ga je samo nekoliko ljudi, s njim se teško moglo sporazumeti, a ipak je bio koristan. Grosman me je naučio da pišem. Prva korist od Grosmana. Nije me interesovala ta veština kosih-tankih, uspravnih-debelih, ali ova knjiga, to da. Zbog nje sam čvornovatim rukama s mukom ispisivao prva slova. Da ne pominjem nestašicu pisaćeg pribora. To će u XIX veku znati svaki seoski učitelj. U znak zahvalnosti, kada sam postao kralj, podigao sam Grosmanu lepu grobnicu i dao da se na ploču ureže GROSSMAN, sa dva S, što neobično godi njegovoj sujeti. Ponekad se zatvara u nju i vežba da bude mrtav. Marljiv, ništa ne prepušta slučaju. Ne volim takve osobe. Možda ću, da bih mu napakostio, u tu grobnicu sahraniti nekog drugog. I eto podataka značajnijih od onog o nestašici pisaćeg pribora. Neka buduća mastiljara može iz njih izvesti nekoliko zaključaka i doktorirati. Prvi: da se u ovo vreme mnogo polaže na grobnice zbog opsesivnosti smrću i da velikaši podižu večne kuće još za života. Drugo: da su neobično tašti, morbidni, skloni zamajavanju sitnicama. I gle, ni ja ništa ne prepuštam slučaju i ne bi trebalo da me čudi ako i mene sahrane u neki beznačajni grob.